

իշին, թր. հրաման, արտոնութիւն, լեզու, լա-
զիքս, գաւ, լաւ, կըլ, կուլ, մաշէլ, եւն:

136. Բայց ամէն անգամ որ բառի մը
մէջ՝ շ կը յաջորդէ բով վանկի մը, ծի կը
փոխուի, որովհետեւ ըլ խումբը չի, իսկ նշ
նշ ի կը փոխուի: Օր յետեւ երազ, իրենէ, կոր-
զանել:

Բաղդասապանի համար գործածուող տն
շ ձեւն ալ բարբառի մէջ կ'արտասանուի մէկ
բառով՝ տն, օր. Եւտն ինչ քնն, նա քնն
մեծ է. տն ինչ Բիւրնիւր ինչ մեծ խելքները
կան. եւն:

Ընդհակառակը շ կը փոխուի = ի տն-իւ,
զուքել բառին մէջ:

զ) և զաղամայնը.

137. Ինչպէս մինչեւ այստեղ յիշելու
պատեհ առիթն ունեցանք, նշն իսկ մի քանի
անգամ, և ընդամենին դերը շատ մեծ է Արար-
կիի համարառին մէջ, այս բանիս հաւասար լի-
նելու համար բաւական է անհարկ մը ձգել
տմբող բաղդամներու կրած փոփոխութեան
վրայ եւ անմիջապէս կը տեսնուի չի դերը:
Մենք աւելորդ կը համարինք ուրեմն այստեղ
յառաջ բերել բոլոր գէպերը, կրկնութիւններէ
խոյս տալու համար:

138. Այսու հանգերն չի դերութիւնը
կը պահէ, ընդհանրապէս, թէ բառի սկզբը,
թէ մէջը եւ թէ վերջը օր.

հազուք, ներհ, ներկիւ, հանել, հանուիլ
հարստիթ քննել միջշաշ, հեծան, շուռ, անուռ,
հերուռ, բուռ, եւն:

139. Բայց չի ամենադիւստոր եւ հե-
տաբերական երեւոյթն է անոր լի փոխուելն,
որ երկու պարագաներու մէջ կը պատահի.

1. Երբ բառին մէջ ուրիշ է մը կը գտնուի
եւ ինք շեշտե զուրկ է. օր.

բանալ, բանիլ, բալի, բալի:
շէլ, շէլի, շէլի-թ Կամ շէլիք.
Ինչ, իշիլ, իշիլ Կամ իշիլ.
Իշլ, էշլալ, էշլալ, էշլել, էշլանել.
Իշլի, յշլիլ, ըլլալ Կամ ըլլալ:

2. Երբ բառին մէջ ուրիշ ընդամենն մը
կը գտնուի. հետեւանք dissimilation օր. լմն,
նման, լմնիլ, նմանել:

Նշ խումբը երբ բաղդամն մ'առաջ կը
գտնուի շ ի կը փոխուի. օր վնծ, բայց վն շաւ,
վն զու, վն մար. եւն:

140. Վերջապէս և ընդամենը չի կը փո-
խուի երբ երկու ձայնադներու մէջ կը գտնուի
նախկին բաղդամներու խմբի մը անհետաց-
մամբ. օր.

Ինչ-ի, կանուի, ան-ի, անանուի, երբ-ու,
երեւանու:

է) ր զաղամայնը.

141. Ինչպէս վերն ալ բնական առիթը
ունեցանք, Արարկիի բարբառէն անհետանալու
վրայ է բաղդամը. շատ գէպերու մէջ նա
արդէն բոլորովին անյայտացեր է. առանց հետք
մը ձգելու, ուրիշ տեղեր, գեւ չի շոյորթ մը
կայ, զոր կարելի է կէս ք անուանել:

142. Երբք գլխաւոր գէպերու մէջ է
կ'անհետանայ.

1) Ամէն անգամ որ է կը գտնուի ր, ք,
Եւ աստիճաններէն առաջ կամ յետոյ, այդ
գրերու հետ կ'անհետանայ, տեղը պարզ չ մը
թողլով. երբեմն նաեւ աստիճանները կը քայ
բայց թաւանալով Եւ կը փոխուի. օր.

Կո րէ, Իշիլ, պէ րէ, պէրու. կը րէ
իլ, Իշիլ. Եւ ըն ալ, Եւ. կը րէ Իշ, Իշիլ Կամ
կը յիւ. Եւ րու, Եւրու. Կո րու, Իշիլ. Զա
րէ, Եւ, ըլլիլ, մէ րէ, Եւրու, Մը րէ, Եւ,
Մը րէ, Մար րիւ, Մայրիւ, եւն:

2. Ինչպէս է չի կրնա հանգուրծել նա-
խորդ Կամ յետնորդ չի կրնա ներկայութիւն ու
դարձաւ կ'անյայտանայ առանց հետք թող-
լու. օր.

Փշ ունք, Իշիլ, Զա րէ, Իշիլ, Զա րէ
Եւ, Իշիլ. Զա րէ, Զա րէ, Զա րէ, Զա րէ, Զա րէ,
Իշիլ, ապ րու, ապիւլու, եւն:

3) Վերջապէս երբ է կը յաջորդէ ընդա-
մեն չի մը դարձաւ կ'անհետանայ. օր.

պանիլ. գործ. պանիք, պանի. Ինչպէս՝
պանի հոգ, պանիք չայ մանք՝ ուստիք մանք-
ուք, մայուք.

Բառավերջներն չի խումբը տեղ, տեղ,
ձուք եւ տեղիլ բառերուն մէջ եղան Եւրու, տեղ,
ձուք, ձուք եւ նմանութեամբ տեղիլ, չի
առջեւ գտնուելով ք ստիպուած էր իշիլ, եւ
առաջ պիտի գային տեղ, ձուք, տեղ. եւ տեղիլ
ձեւերը, բայց ր աստիճաններ աւելնալով չի
գոյութիւնը պաշտպանել այս պարագայի մէջ:

143. Ուրիշ բոլոր պարագաներու մէջ
թէպէտ ք անփոփոխ կը քայ, բայց բոլորովին
թշլ, զոր կարելի է զօրաւոր ընի մը հաւասար
սեպել, եւ զոր մեք նշանակեցնիլ ր ուլ, օր.

155. Երբ երկու ձայնաւորներու մէջ գտնուի — որոց առաջինը ու լինելու է —, ի կը փոխուի ի ի այսինքն իրը Դ՝ կ'արտասանուի. օր. Է՛մ, Է՛մ՝մա, թք. ամմա, բայց, յա՛փ, յամ՝մէն, ամէն, եւն:

Ուր բոլոր դէպքերու մէջ ի իւր սովորական ձեւեր կը պահէ:

(Ալեքէ Բ. Դաւիթ)

ՍՆԵԼԻՔ ՈՒ ԴԱՄԹՈՒՐԵՐ

Գ Ե Ղ Ա Ր Ո Ւ Ն Ս Յ Ս Կ Ա Ն

Մ Ե Բ Պ Ե Յ Կ Ն Ե Ն Ե Ր

Կը ներկայացնենք « Զանգիսի », ընթերցողներուն Վիեննայի ինչ ինչ երեսելի շէնքերն՝ որոնք հուշակաւոր քաղցրիս նշանաւոր կոթողներն են: Բայց ասոց վրայ շնորհա՞ծ Վիեննայի գիրքին ու ծագման վրայ քանի մը խօսք:

Վիեննա՝ Աւստրիայ կայսերանիսա՝ քաղաքը, երկրագնդիս 48° 12' 35" հիւսիսային լայնութեան եւ 34° 2' 39" արեւելեան երկայնութեան վրայ կ'իյնայ՝ Դանուբ գետին աջ եզերքը: քաղցրիս հիւսիսակողմէն կ'անցնի Դանուբ գետն՝ որ իւր ճիւղաւորութեամբ կանանչագիւղ կղզիներ կը կազմէ: քաղցրիս արեւմտեան կողմը՝ Դանուբի առջեւ՝ վերջ կ'առնուն Ալպեան հսկայ լեռնաշղթային բազմակները Kahlenberg (անս էջ 312) ու Leopoldsberg անունով: Արեւելեան գին գաւառային է. իսկ դէպ ի հարաւ հեռուն կը տեսնուին Կարպաթեան լեռներու բարձրաբերձ սարերը: քաղցրիս օդն առողջարար է եւ շրջակայքն ալ բարբեր ու գեղեցկատեսիլ:

Քրիստոսէ յառաջ Զ. երրորդ դարուն Ալպեան երկիրներուն մէջ կը բնակային Նեղապան յեղերն՝ որոնք բաւական երկայն ժամանակ կարեւոր դիրք մ'առնեցան. ասոնց ասանք Վիեննան Vindomina կը յորջորջուէր: Ալպեան երկիրներուն բնակիչներն երկրորդ Պոնտիկական պատերազմէն ի վեր Հռոմայեցիներուն հետ վաճառականական յարաբերութեան մէջ մտան. եւ երկրորդ դարուն (Ն. զգ.) Հռոմայեցիներէն Նորիկիացի (Norici), իսկ երկիրը Նորիկիան անուանուեցան: Դրուստի ու Տիսերիսի արշաւանքներովն Ալպեան երկիրները մինչեւ Դանուբ գետ 15 տարեթուականին (Ն. ք. զգ.) Հռոմայեցիներուն իշխանութեան տակ ինկան. 11—8 թուականներուն ալ Նորիկիացիներուն արեւելեան դրացիներն՝ Իլիրիացիք նուաճուեցան. եւ

Ալպեանց վերին բազմակներու եւ Սաւէ (Save) ու Դանուբ գետերուն մէջանցը գտնուած երկիրները հռոմէական գաւառ մ'եղաւ. « Պանոնիա », անուամբ: Նեղապան Նորիկիան ու Իլիրիական Պանոնիայի սահմաններուն վրայ Հռոմայեցիներն երկու բանակատեղի ընտրեցին՝ որոնցմէ մին էր « Vindomina »՝ զոր իրենք Vindobona անուանեցին. այս անունը մինչեւ ցայսօր կը տեսնենք Լատիներէն գրութեանց մէջ: Այս Vindobona բառածն՝ այսօրուան Վիեննա քաղքին միշտվայրը կը կապուցանէ՝ որուն կենդրոնը կը գտնուի հսկայագործ Մայր եկեղեցին՝ յանուն Ս. Ստեփանոսի (ա. էջ 321), որ իւր բայց ի մասնաւորի աշտարակին, բարձրութեամբը բովանդակ քաղքին վրայ կը տիրէ: Ս. Ստեփանոսի եկեղեցին ոչ թէ Վիեննայի երեսելի ճարտարաբուսաւ շէնքերէն մին է, այլ մեծ անուն ունի իւր հնութեամբն ու ճարտարագիտական ընտիր գործ ըլլալովն. աշխարհիս հաշաւիքներուն կարգէն է: Լէոպոլդ Դ. սահմանակոմսը 1137ին եկեղեցի մը կառուցանելու խորհուրդը յղացաւ: Այս խորհուրդն գործադրողն եղաւ իւր եղբայրը՝ Էննրիկոս Բ. (1141—1147), որ 1144ին՝ Heinrich Jasomirgott ճարտարապետին ձեռքն եկեղեցւոյն հիմք դրաւ: « Passau »ի Reginbert եպիսկոպոսը 1147ին Ս. Ստեփանոս Նախավային նուիրեց եկեղեցիս, որով եւ կոչուեցաւ Ս. Ստեփանոսի եկեղեցի: 1258ին ու 1276ին այրեցաւ կործանեցաւ: Ռուգորփոս Զ. դուքսն եկեղեցին նորէն կառուցանելու համար ծրագիր մը շինել տուաւ. եւ շինութիւնն ձեռնարկեցաւ 1359ին. 74 տարի շինութիւնն աւերդհատ յառաջ տարուեցաւ: Եկեղեցին երկու կրկնաբեր աշտարակ պիտի ունենար. ասոնցմէ մին աւարտեցաւ 1433ին: Իսկ երկրորդը դիւ շինուած չէ՝ դիտուած բարձրութեամբ: Եկեղեցին խաչաձեւ է. ձախ թեւին վրայ կը բարձրանայ աշտարակը: Եկեղեցւոյն երկայնութիւնն է 108 մետր. նաւուն լայնութիւնը 10.6 + 8.8 + 8.8 = 28.2: Գլխի աշտարակը քաղաթան արծառովն ու խաչովը 136.8 մետր բարձրութիւն ունի եւ ամբողջ գերանական երկիրներուն մէջ գտնուած բարձր աշտարակներուն երրորդն է: 1839ին 63 ոտք բարձրութեամբ մաս մը վար առնուեցաւ եռան ըլլալուն համար եւ նորէն շինուեցաւ: Եկեղեցւոյս բազմաթիւ զանգակներուն ամենամեծը 402 կենդանար կը կշռէ եւ զոր Յովսէփ Ա. կայսրն այլապզինեցէն գերի առնուած թմբակնօթներէն ձուլել տուած է 1711ին: Եկեղեց-